

živega. Prav tako so Sumerci iskali medij ponovnega utelešenja mrtvega, v Stari Mezopotamiji pa so podobe mrtvih nagovarjali, te pa so jim pripovedovale svoje zgodbe. Da bi živi ohranili v spominu mrtve take, kot so bili za časa življenja, so v stari Grčiji zažgali trohneče dele telesa in jih nadomestili s podobo lepega telesa, kot je bilo na parah. S Platonovo kritiko podob pa so Grki doživeli ontološko razočaranje nad podobo. Platon je obrnil razmerje med dušo in telesom, realna je postala duša, telo, ki je umrljivo, pa je postalo senca. Tako so Grki vzpostavili distanco do vsakršne fizične podobe, saj je z njimi mogoče izkusiti le še odsotnost, podoba ne zapolni več vrzeli po smrti umrlega, ampak postane metafora smrti same. To je odprlo novo obdobje: ker je podoba mrtva, ne more več utelešati življenja v kultu mrtvih. Razkol med telesnim svetom in svetom idej ni dopuščal podob, ki bi v kultu mrtvih predstavljale ritual ponovnega utelešenja. Tako v kultu mrtvih kot v današnji fotografiji je prisotno isto upanje: upanje, da bomo z upodobitvijo človeka prelisčili smrt. Posnetek zamrzne gibe fotografirane osebe, da je ta podobna živemu mrtvecu. Novo obdobje pa odpira digitalna fotografija, kjer telesa niso več podobna realnim. Pojavlja se nova fikcija medijske nesmrtnosti, saj postfotografija izumlja nerealna, retuširana, digitalno obdelana telesa, ki ne morejo umreti.

Glavna teza pravi, da podob ni zunaj, ustvarjamo in imamo jih le v sebi. Podobe nastajajo v pogledu in so podobe tistega, ki gleda v svet. Različne medije, ki nosijo podobe, vsakokrat znova oživljamo, da bi nam vračali naše lastne podobe. S podobami človek reflektira svoj lastni obstoj. In zato je potreba po antropološkem preučevanju podobe še toliko večja.

Skozi celotno knjigo, ki je hkrati nekakšen manifest nove znanosti, je čutiti oster kritični ton. Hans Belting, doktor umetnostne zgodovine, v tej knjigi večkrat opozarja na napačne poti umetnostne zgodovine. Očita ji, da je podobo odtujila od telesa, jo popolnoma zabrisala, umetnost pa podredila ideologiji in institucijam. Zato naj bi bila knjiga izhod v krizi za umetnostnozgodovinski diskurz, ki se je oblikoval v Evropi v času renesanse in kot tak začel svoja merila uporabljati za vse kulture in vsa ljudstva sveta. Antropološki pogled umetnostnih zgodovinarjev bi lahko podobo osvobodil estetskih zapovedi in revitaliziral znanost, katere temelji so bili postavljeni v 16. stoletju. Beltingov napotek umetnostni zgodovini je, naj koncept umetnosti nadomesti koncept podobe, te brezčasne, medkulturne univerzali. Namen knjige je ovreči ozke, tradicionalne vzorce, ki podobe zapirajo v akademske stroke in discipline. Čas bo pokazal, kako (ne)omaj(a)ni so akademski okopi ter kako prepustne in odprte so meje znanosti.

Kakorkoli že, *Antropologija podobe* je intelektualna vaja v interdisciplinarnosti, izkustvena avantura in preskusni kamen za predsodke.

Jana Nadoh

**Shlomo Avineri in Avner de-Shalit (ur.):
Komunitarizem in individualizem. Ljubljana: Sophia, 2004.
237 strani (ISBN 961-6294-58-X), 4.000 SIT**

Prevod Gregor Adlešič

Razprave o razmerju med komunitarizmom in individualizmom ter njenem prispevku k sodobni politični misli segajo v osemdeseta leta prejšnjega stoletja, ko so v liberalni politični filozofiji zasedla osrednje mesto, z velikim vplivom na koncept socialne države, pravične družbe, državljanstva, razmerja med dolžnostmi in pravicami države ipd. Med avtorji, ki so se udeleževali te razprave, sta tudi urednika tu predstavljenega dela, profesorja na Hebrejski univerzi v Jeruzalemu in Univerzi v Oxfordu, Shlomo Avineri in Avner de-Shalit.

Zbornik, ki sta ga uredila, obsega 237 strani, opremljen je z avtorskim in pojmovnim kazalom, beležkami o avtorjih in priporočeno literaturo, poleg uvoda in spremne besede pa dvanajst prispevkov predstavlja nekaj največjih imen sodobne politične misli (kot so npr. John Rawls, Alasdair MacIntyre, Charles Taylor, Michael Sandel in drugi), ki prispevajo k osvetlitvi različnih pogledov na razmerje med posameznikom in družbo.

V uvodnem poglavju urednika na kratko predstavita struji komunitarizma in individualizma ter njune poglede na politično življenje modernih družb. Avineri in de-Shalit v grobem ločujeta med metodološkimi in normativnimi predpostavkami, v skladu s katerimi je mogoče začrtati razliko med zagovorniki komunitarizma in individualizma. Medtem ko komunitaristi izhajajo iz prepričanja, da posamezniki ne morejo živeti ločeno od svoje skupnosti, saj jih ta konstituira in je potemtakem treba upoštevati kulturo, zgodovino družbe in ostale kontekstualne dejavnike, ki vplivajo na to razmerje, individualisti zagovarjajo primat pravic in nevtralnosti politične oblasti, družbo pa razumejo kot prostovoljno zvezo, vzpostavljeno zaradi vzajemne koristi, ter poudarjajo pomen intelektualne distance, ki bi jo bilo treba vzpostaviti do lastne družbe in kulture.

Razpravo v nadaljujejo ugledni avtorji s področja političnih ved in filozofije iz Evrope in ZDA. Vsak s svojega vidika osvetljuje obravnavano problematiko ter s tem pomembno prispevajo k razpravam o individualizmu in komunitarizmu. Med omenjenimi velja izpostaviti Michaela Sandela, ki se v prvem poglavju posveti vprašanju, kakšna politična filozofija je prisotna v sodobni ameriški praksi in institucijah ter kako se napetosti v filozofiji izražajo v sedanjem političnem položaju. Izhajajoč iz razmišljanja o Kantovi etiki in iz njegovega razumevanja pravičnosti, pravic in subjekta kot temelja moralnega zakona, avtor v središče razprave postavi (a) Rawlsov koncept izhodiščnega položaja, za katerega meni, da prispeva k ohranitvi Kantovega moralnega in političnega nauka s »podomačeno« metafiziko, ki je sprejemljivejša za anglo-ameriški značaj, ter iz tega izpeljan (b) koncept nevezanega jaza, ki ga postavlja kot osnovo za nadaljnjo razpravo o pravičnosti in skupnosti. Tu ponovno skozi Rawlsovi načeli pravičnosti (enake temeljne svoboščine za vse in načelo diference) problematizira pojmovanje posameznika, kot so ga razvili individualisti, in ugotavlja, da je posameznik kot samorefleksivno bitje sposoben vzpostaviti distanco do družbe, vendar njegovo refleksijo kljub slednjemu pogojuje že njegov obstoj znotraj družbe. Še posebej je ta ugotovitev pomembna v razmerju posameznika do javnega življenja, kar avtor pojasnjuje v zadnjih dveh poglavjih svoje razprave: poglavje o proceduralni republiki, katere osnova je politika pravic in ne več politika dobrega, ter iz tega sledeč prikaz trenutnega položaja politike in filozofije v Ameriki in odnosa med njima.

To zgodbo nadaljuje Charles Taylor, ki obravnava pojem atomizma. Kot izpostavi, gre za teorije družbene pogodbe, ki v glavnem izhajajo iz 17. stoletja in ki v ospredje postavljajo pojem pravic kot temelja utemeljevanja političnih struktur in delovanja. Z natančno razpravo o pravicah, dolžnostih in človekovi naravi bralca pripelje do zaključka, da je vprašanje atomizma pravzaprav neposredno povezano z vprašanjem samozadostnosti človeka zunaj politične družbe. Kot piše sam, odgovoriti je treba na vprašanje, ali lahko izpolnimo določene vzročne pogoje za nadaljevanje svojega obstoja.

Na podoben način se avtorji v zborniku lotevajo različnih problematik: vprašanja, kako je skupnost v modernih gospodarsko razvitih družbah sploh mogoča; feminističnega pogleda na konstruktivizem; pojmovanja distributivne pravičnosti; značilnosti liberalnega individuuma in pravične družbe, ki bi omogočala razvoj takšnega posameznika; koncepta liberalne nevtralnosti; razmerja med slednjim in liberalnim individualizmom itd.

Čeprav vsi avtorji na svojstven način predstavijo omenjene problematike, osrednje mesto v zborniku prav gotovo zaseda prispevek znamenitega Alasdairja MacIntyreja in njemu sledečih avtorjev, ki odpirajo razpravo o pravičnosti kot vrlini in o pojmovanju tega pojma. MacIntyre razpravo začne s prikazom dveh izmišljenih državljanov, ki se, izhajajoč iz lastne življenjske situacije, odločata za političnega kandidata. Izkaže se, da situaciji državljanov A in B predstavljata izhodišče za avtorjev prikaz in nadaljnje problematiziranje filozofskih stališč, kakršna zagovarjata

Nozick na eni in Rawls na drugi strani: medtem ko prvi izpostavlja načelo distributivne pravičnosti, temelječe na načelu upravičevanja, drugi s svojo splošno teorijo izhaja iz načela potrebe. Avtor v prispevku ugotavlja, da oba omenjena pristopa izključujeta pojem zasluge, ki po njegovem mnenju predstavlja temelj za presojo vrednot in krivičnosti. Prav tako je v obeh teorijah zaznati odsotnost povezave s preteklostjo in s tem zahteve po priznanju zasluge, utemeljene na preteklih dejanjih in trpljenju. Tako v zaključku ugotavlja, da nam moralni viri kulture ne omogočajo definiranja pojma pravičnosti na racionalen način, še več, naša družba ne more upati na doseganje moralnega konsenza. To pa je tudi razlog, da odklanja moderne politične ureditve (ne pa tudi obstoj številnih nalog, ki jih je treba opravljati v okviru oblasti in z njeno pomočjo) ter izpostavlja pomembnost vrednotenja vsake partikularne naloge in odgovornosti same po sebi.

Na dela Michaela Sandela in Alasdaira Macintyreja ter njuni kritiki liberalističnega pojmovanja pravic odgovarja tudi ena izmed avtoric v zborniku, Amy Gutmann, ki izpostavlja tri ključne elemente, ki po njenem mnenju destruktivno vplivajo na legitimnost komunitarizma in komunitaristične kritike: prvič, tako Sandelovi kot Macintyreovi kritiki očita neuspešnost izpodbijanja liberalnih pravic in netočnost pri podajanju ocene njihovih temeljev. Drugič, interpretativna metoda kritikov je napačna, saj v razpravo vnaša dualistični pogled, ki pa po avtoričinem mnenju škoduje ne le liberalnim, temveč tudi komunitarističnim vrednotam, saj »ista metoda, ki navaja liberalizem na ekstremno metafizično vizijo, naredi tudi komunitaristične teorije nesprejemljive«. Ne nazadnje pa izpostavi nedoslednost in odsotnost lastne utemeljitve komunitaristične politike, ki je pri kritikih liberalizma prepogosta. Po mnenju Gutmannove se s takim početjem »kritiki izogibajo razpravi, kako moralno razrešiti naše konflikte in zato ne uspejo ponuditi politične teorije, ki bi bila relevantna za naš svet«. Svoj prispevek zaključí s sklepom, da je treba prihodnost oblikovati v skladu s sedanjimi moralnimi prepričanji in s poskusom izboljšanja liberalne pravičnosti namesto njene nadomestitve, kar tovrstni razpravi o pravičnosti daje še posebno privlačnost.

Med zadnjimi, a zato nič manj pomembnimi poglavji je tudi prispevek Johna Rawlsa o pravičnosti, kar je avtor predstavil že v svojem znamenitem delu *A Theory of Justice* in kar je tudi najpogosteje obravnavana tematika avtorjev v predhodnih poglavjih predstavljenega zbornika. Svoje poglavje Rawls začena z razpravo o nalogah sodobne politične filozofije ter nadaljuje z utemeljevanjem koncepta pravičnosti kot političnega in ne metafizičnega koncepta. Pri tem se osredotoča predvsem na pojasnjevanje osnovnih konceptov, ki jih predstavlja v svoji teoriji – koncept izhodiščnega položaja in koncept tančice nevednosti – sklene pa s povzetkom, kjer opozarja na nevarnosti pri tovrstnem razmišljanju.

Zbornik se zaključí s spremno besedo dr. Igorja Lukšiča, ki na 12 straneh pregledno prikaže razvoj komunitarističnih idej in njihovih različic v praksah ameriških, evropskih in azijskih držav.

Čeprav knjiga za neveščega bralca predstavlja težko nalogo, je kot pregledna zbirka problematik, ki zaznamujejo tovrstno politično filozofijo, prav gotovo bogat vir. Raziskovalcu organizacijskih ved, kot sem sama, odpira novo smer razmišljanja, ki je v vsakdanji praksi ni bil vajen. Prav gotovo velja zbornik priporočiti vsakomur, ki ima dovolj volje, da se spopade s sicer izjemno kompleksnim področjem – rezultat je lahko presenetljiv.